

Egedy Tamás

A lehetőségek kapujában: úton a kreatív és tudásintenzív Budapest felé

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben a városi fejlődés mozgatórugói folyamatosan alakultak és változtak, egyre jobban alkalmazkodva a – sokak által pozitív, mások által negatív folyamatként értékelt – globalizációs folyamathoz és az erre jellemző trendekhez. A fordista fejlődésből a posztfordista gazdasági struktúrák irányába történő elmozdulás során a nagyvárosi régiók egyre fontosabb szerephez jutottak és jutnak, s a fejlődés gócpontjaiként egyre nagyobb hatást gyakorolnak a városokban élőkre és a munkaerőre. A városi népesség aránya napjainkban erőteljesen nő, így a megavárosok, metropoliszok és az alacsonyabb hierarchiaszinten álló városok szerepe a gazdasági-társadalmi fejlődésben egyre fontosabbá válik. Ez különösen annak tükrében érdemel egyre nagyobb figyelmet, hogy napjainkban a régiók közötti verseny egyre élesebb. A regionális versenyképességet alapvetően a régióban található nagyvárosok és városok határozzák meg, így a regionális verseny egyúttal a nagyvárosok növekvő versenyét hozza magával. A gazdasági és a nagyvárosi fejlődés tehát kölcsönösen hatnak egymásra, és fejlődésük egyre jobban összekapcsolódik.¹ Az ezredforduló után a városok versenyében nyilvánvalóvá vált, hogy a posztfordista társadalmi és gazdasági átalakulás keretében a gazdaság olyan új hajtóerői kerültek előtérbe, mint a tudás, a kreativitás, az innováció, a tudomány és a technológia.² A városrégiók versenyében azok tudnak kedvező pozíciót elérni és egyúttal gazdasági előnyökre szert tenni, amelyek kedvező feltételeket teremtenek a fenti hajtóerők számára. *A városok nemzetközi és hazai versenyében egyre nagyobb szerepe van annak, hogy a városok milyen társadalmi és gazdasági környezetet képesek kínálni a kreatív gazdaság letelepedéséhez, mennyire lesznek képesek vonzani és integrálni a kreatív gazdaságba sorolható cégeket és a szektorban dolgozó munkaerőt.*³

A fejezet célja, hogy a nemzetközi és hazai kutatási eredmények felhasználásával áttekintő képet adjunk a kreatív gazdaság helyzetéről, a kreatív és tudásintenzív ágazatok területi megoszlásában megfigyelhető különbségekről, különös tekintettel a budapesti agglomeráció adottságaira és helyzetére. Az aktuális fejlődési folyamatok bemutatása

¹ Allen J. Scott: Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions. *Journal of Urban Affairs*, 28. (2006), 1. 10.

² Sako Musterd et al.: *Accommodating Creative Knowledge. A Literature Review from a European Perspective*. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2007. 7.

³ Edward L. Glaeser – Joshua D. Gottlieb: The Wealth of Cities: Agglomeration Economies and Spatial Equilibrium in the United States. *Journal of Economic Literature*, 47. (2009), 4. 992.

mellett kiemelten foglalkozunk a nagyvárosi régió erősségeivel és gyengeségeivel, illetve azzal, hogyan látják a kreatív osztály képviselői Budapestet mint várost és befogadó gazdasági közeget.

1. A kreatív gazdaság és a város

A kreatív gazdaságot eleinte a kulturális gazdasággal azonosították, de ez gyorsan kibővült a szerzői jogi (copyright) iparágakkal, az információs és kommunikációs technológiákkal, valamint a kutatás-fejlesztéssel.⁴ A kreatív gazdaság értelmezése egyre bővült, lévén rendkívül széles a köre azon iparágaknak és tevékenységeknek, amelyek az egyéni kreativitásban gyökereznek, sikerességük az alkotókészségben és tudásintenzív munkavégzésben rejlik, magas információs tartalommal rendelkeznek és végtermékük egyedi szellemi vagy tárgyi produktum. A kreatív gazdaságba sorolható iparágakat jelenleg két nagy csoportra oszthatjuk fel: kreatív iparágak és tudásintenzív iparágak. A kreatív iparágak köre napjainkban egy rendkívül szélesen értelmezett kategória, amely tartalmazza a kulturális gazdaságot, a szerzői jogi iparágakat, valamint a hagyományos és digitális tartalomipari ágazatokat. A szakirodalomban viszont idővel egyre inkább elterjedt az a megközelítésmód, hogy a kreatív gazdaság lehatárolásánál figyelembe veszik azokat a tudásintenzív tevékenységeket is, amelyek viszonylag nagy kreatív tartalommal rendelkeznek. A tudásintenzív iparágak közé sorolhatók ily módon az infokommunikációs technológiák, meghatározott pénzügyi, jogi és üzleti szolgáltatások, valamint a K+F és a felsőoktatás. A kreatív gazdaságban tevékeny vállalatokat viszonylag kis cégméret, nagyfokú rugalmasság, tudásintenzív munka és vevőorientált, magas információs tartalmú tevékenységek jellemzik. Jellemző rájuk a hazai és nemzetközi hálózatosodás, amelynek keretében más fejlett gazdasági tevékenységeket is vonzanak. Minderre ideális helyszínt kínálnak a nagyvárosok, ahol a kreatív és tudásintenzív iparágak nagyfokú koncentrációját figyelhetjük meg. A kreatív gazdaságot a vevőorientált tevékenységek viszonylag magas részesedése jellemzi (különösen a kulturális gazdaság esetében), ahol mindenképp szükséges a napi kapcsolat szolgáltató és fogyasztó között. Másrészt a nagy információtartalom igényli a fejlett információs hálózatok meglétét, a hasonló profilú cégek szoros együttműködését, a magas színvonalú K+F bázist, vagyis mindazt, amit a fejlett világ nagyvárosai tudnak leginkább nyújtani.⁵⁶ Andy Pratt és Thomas Hutton szerint a kreatív gazdaság egyik legfontosabb területi jellemzője a városokhoz való szoros kötődése, különösen a magas hozzáadott értéket képviselő ágazatokban.⁷ A magasan urbanizált területek nemcsak a kreatív iparágak számára jelentenek

⁴ John Hartley: Creative Industries. In Hartley, John (szerk.): *Creative Industries*. Carlton, Blackwell, 2005. 12.

⁵ Kovács Zoltán – Egedy Tamás – Szabó Balázs: A kreatív gazdaság földrajzi jellemzői Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 25. (2011), 1. 44.; Mészáros Rezső et al.: *A globális gazdaság földrajzi dimenziói*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2010. 145.

⁶ György Csomós – Balázs Lengyel: Mapping the Efficiency of International Scientific Collaboration Between Cities Worldwide. *Journal of Information Science*, 46. (2020), 4. 575–578.

⁷ Andy C. Pratt – Thomas A. Hutton: Reconceptualising the Relationship Between the Creative Economy and the City: Learning from the Financial Crisis. *Cities*, 33. (2012). 88.

vonzerőt, hanem a kulturális iparágak és a specializált munkaerő számára is.⁸ A nagyvárosok nem ritkán mint a kreatív gazdaság fellegvárai állnak tágabb környezetükben. Mindez ráirányította figyelmet a kreatív gazdaság fejlődése és a városok településhierarchiában játszott szerepe közötti összefüggésekre, lévén a nagyvárosok nemcsak mint a munkaerőpiac és népesség központjai állnak a településhierarchia csúcán, hanem egyúttal a kreatív gazdaság aránytalanul nagy részét is birtokolják. A kreatív gazdaság dinamikus fejlődése bizonyos társadalm szerkezeti átalakulásokat is eredményezett a városokban. Az érintett városok társadalmán belül fokozatosan egy új csoport, a „kreatív osztály” kialakulása figyelhető meg. Richard Florida szerint ez a „kreatív osztály” egyre nagyobb mértékben járul hozzá egy város vagy régió gazdasági teljesítményéhez.⁹

2. Múlt és jelen – Budapest útja a kreatív várossá válás felé

Budapest esetében, mint az európai nagyvárosok esetében, a kreatív gazdaság modern kori fejlődése a kulturális gazdaságban és a kulturális hagyományokban gyökerezik. Középkori és kora újkori történelmének egyes korszakaiban Buda mint királyi székhely jelentős kulturális központtá vált, ilyen volt például Mátyás király reneszánsz udvara a 15. század második felében. Budapest ezután csak a 19. század második felében emelkedett újra európai jelentőségű fővárossá. Az 1870-es évektől az I. világháborúig terjedő időszakban Budapest azáltal játszott igen fontos szerepet, hogy a hivatalos és spontán módon kialakult intézményrendszer, a sajtó és könyvkiadás, a színjátszás és egyéb csatornák révén közvetítette Magyarországra az európai kulturális hatásokat, elterjesztve azokat az ország különféle régióiban. Ugyancsak kulcsszerepe volt a fővárosnak a kulturális fogyasztás, a szórakozási formák, az életmód és az anyagi kultúra új mintáinak elterjesztésében.¹⁰

1919 után nagy változások érték a budapesti szellemi életet. Budapesten az 1920-as években jó néhány, világszerte ismert művész, tudós és értelmiségi élt és alkotott, de az 1930-as évek végén a politikai viszonyok miatt közülük sokan emigrációba kényszerültek. A külföldre kényszerült magyar tudósok, művészek és gondolkodók így Európán túl is hatottak a 20. század második felében. A kulturális és kreatív gazdaság fejlődése szempontjából ugyanakkor pozitív fejlemény volt, hogy Magyarország a két világháború között hozta létre a magyarok külföldi tanulását, tapasztalatszerzését segítő külföldi magyar intézeteket, amelyek közül a legjelentősebbek a Római Magyar Akadémia, a bécsi, valamint a berlini Collegium Hungaricum voltak.¹¹

⁸ Kézai Petra Kinga – Rechnitzer János: A kulturális és kreatív ipar társas vállalkozásainak teljesítménye a magyar nagyvárosokban, 2008–2018. *Területi Statisztika*, 62. (2022), 2. 218–248.

⁹ Richard Florida: The Flight of the Creative Class: The New Global Competition for Talent. *Liberal Education*, 92. (2006), 3. 24.

¹⁰ Lukovich Tamás: A kulturális gazdaság és Budapest – úton egy lehetséges jövőképhez. In Enyedi György (szerk.): *A magyar városok kulturális gazdasága*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ, 2005. 60.

¹¹ Zoltán Kovács et al.: *From State Socialism to Global Capitalism. Pathways to Creative and Knowledge-Based Regions*. ACRE Report 2.4. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2007. 27.

A kommunista fordulat után mesterségesen elszorvasztották a kapcsolatokat Magyarország és Nyugat-Európa között, így az 1948-tól 1989-ig terjedő négy évtizedet Budapest sok tekintetben kényszerű elszigeteltségben töltötte, elszakadva az európai kultúra fejlődési tendenciáitól. Ez is szerepet játszott abban, hogy a magyar főváros az elmúlt három évtized fejlesztései ellenére csak részben talált vissza ahhoz a kulturálisközpont-szerephez, amelyet a régióban a múltban játszott.

A rendszerváltozás után a gazdaság viszonylag gyorsan talpra állt és az 1990-es évek második felében fejlődése nagyobb lendületet vett, illetve jelentős strukturális változásokon ment keresztül. Ez elsősorban a külföldi tőkének és beruházásoknak, valamint a multinacionális vállalatok megjelenésének volt köszönhető. A tőkeberuházásokból legtöbbet Budapest profitált (1990 és 2000 között a beruházások 57%-a), de a külföldi zöldmezős beruházásoknak is közel egynegyede az agglomeráció nyugati szektorában valósult meg. Ezen beruházások és befektetések nagyban hozzájárultak az ország és a főváros gazdaságának modernizálásához és bevezetésükhöz a nemzetközi piacokba. A külföldi működő tőke első hulláma az autóiparba, csomagolóanyagok gyártásába, a telekommunikációba, pénzügyi szolgáltatásokba, a bankszektorba és az építőiparba érkezett. Ezek az új ágazatok vették át a klasszikus nehézipari ágazatok helyét, illetve jelentősen nőtt a szolgáltatások szerepe (például logisztika, pénzügyi és jogi szolgáltatások). Az elektronikai ipar és a számítógépipar is kedvelt célterületei voltak a külföldi beruházásoknak. Megállapíthatjuk, hogy a magyar és a budapesti kreatív gazdaság alapjainak lerakásában a külföldi tőke és beruházások meghatározó szerepet játszottak.¹²

A vasfüggöny leomlása Budapestet egy periférikus helyzetből hirtelen a központba repítette, ami közlekedési, migrációs és idegenforgalmi előnyöket egyaránt jelentett a kreatív tudásgazdaság fejlődésében. A budapesti agglomeráció súlya az ország gazdaságán belül kedvez a kreatív és tudásintenzív iparágak fejlődésének, hiszen a régió kiemelt szerepet játszott és játszik a pénzügyi, jogi, kereskedelmi és szállítási szolgáltatásokon belül. A város múltja, fejlett kulturális, tudományos és oktatási intézményhálózata ugyancsak jó kiindulást jelentett a kreatív gazdaság számára. Budapest gazdaságának versenyképességéhez napjainkban jelentősen hozzájárulnak az innovatív gazdasági ágazatok. Budapesten koncentrálnak a modern gazdaság húzóágazatai: a csúcstechnológiai iparhoz tartozó gyógyszergyárak, az IKT-szektorhoz tartozó távközlés, IT és média vállalatai. Jelentős befektetői érdeklődést tapasztalhatunk az IT- és a gyógyszeripari szektor, valamint a szolgáltató központok köréből, számos K+F vonatkozással. Budapestnek a kutatás-fejlesztés terén is kiemelkedő szerepe van az országban. Budapest hosszú távú fejlődése érdekében kiemelt fontosságú az *új technológia- és tudásintenzív mikrovállalkozások* (startup, spin-off vállalkozások) fejlesztése, innovációs tevékenységük további támogatása, valamint a kis- és középvállalatok kísérleti fejlesztéseinek támogatása, hálózatosodásuk elősegítése és nagyvállalati beszállítóvá válásuk ösztönzése.

¹² Kovács et al. (2007): i. m. 14.

Földrajzi szempontból előnyére szolgált a városnak, hogy a kreatív gazdaság csúcstézményei egy viszonylag szűk területre koncentrálódnak a városon belül. Ennek tengelye körülbelül a Duna vonalánál húzható meg. Délről a Rákóczi hídtól (InfoPark, ELTE- és BME-campusok, Milleniumi Városközpont) húzódik észak felé, magában foglalja a Dunakorzó és a belváros különböző kulturális és művészeti intézményeit (színházak, koncerttermek), oktatási és kutatási egységeit (például egyetemek, MTA), a nemzetközi jogi és pénzügyi szolgáltatások (például tőzsde) koncentrációit, továbbá a turizmust kiszolgáló, illetve működtető intézményeket. A Duna két oldalán húzódó kreatív intézményi tengely északon a Graphisoft Park és a szemközi Újpest korábbi fejlesztéseivel (például galériák, K+F intézmények) érnek véget. A fővárosi kreatív gazdaság jövőbeli fejlesztési projektjeinél ezzel a térbeli koncentrációval célszerű erőteljesebben számolni, s kiaknázni annak előnyeit. A társadalmi-gazdasági átalakulás egyúttal jelentős térbeli különbségeket hozott létre a budapesti agglomeráción belül is. A gazdasági fejlődés különösen a budapesti nagyvárosi régió periferiáján volt szembetűnő, ahol a tradicionális centrumok mellett új fejlődési pólusok jelentek meg Gödöllő, Szigetszentmiklós–Dunaharaszti–Soroksár és Budaörs–Törökbálint térségében.¹³

Már az 1990-es években felmerült a városfejlesztési politikákban az a lehetőség, hogy a főváros ismét Kelet-Közép-Európa kulturális és szellemi központja, a Nyugatot Délkelet-Európával összekötő kapuváros legyen. Ennek az egyedülálló pozíciónak a kialakítását azonban megnehezítette, hogy az 1990-es évek után Budapest egyre erőteljesebb versenyhelyzetbe került a szomszédos országok kulturális városaival, elsősorban Prágával, Varsóval, Krakkóval, és ebben a versenyben a Budapest–Bécs közötti hagyományos kapcsolatok és rivalizálás újjászületése és az egyre szaporodó új kulturális beruházások, események, intézmények megjelenése sem tudta egyértelműen visszaadni a magyar főváros „aranykorában” játszott pozícióját. Azt viszont joggal remélhettük, hogy Budapest a térség egyik meghatározó kulturális és kreatív központja lesz, amely vonzó, értékes és versenytársaival szemben több szinten is egyedi kulturális kínálattal és infrastruktúrával hívta fel magára a figyelmet. Az elmúlt másfél évtizedben azonban mind globálisan, mind lokálisan olyan politikai és gazdasági folyamatok indultak el, amelyek kevésbé kedveztek a kreatív gazdaság fejlődésének.

Összességében elmondhatjuk, hogy Budapest kedvező pozícióból indult a nagyvárosi régiók versenyében, aminek következtében a budapesti városrégió az elmúlt két évtized gazdasági fejlődésének köszönhetően sikeresen integrálódott az európai nagyvárosi régiók közé. A politika és a gazdaság meghatározó szereplői Magyarországon egyértelműen felismerték a kreatív gazdaság jelentőségét és az általa biztosított lehetőségeket a társadalmi és gazdasági fejlődésében. Az elkövetkezendő évek feladata ezen a téren a kreatív és tudásintenzív húzóágazatok további fejlesztése, ami biztosítja a városrégió és Budapest számára a fenntartható fejlődést, egyúttal a nemzetközi versenyben játszott szerepének erősödését.

¹³ Kovács et al. (2007): i. m. 53.

3. Mit mutat a statisztika?

Vizsgálataink során a kreatív gazdaság lehatárolásánál a KSH által alkalmazott TEAOR'08 kódokat használtuk.¹⁴ Statisztikai elemzéseinkhez a KSH Nemzeti Szám-lák Főosztálya által rendelkezésünkre bocsátott adatokat használtuk, amelyek a működő vállalkozásokra (társas és egyéni vállalkozások, illetve költségvetési intézmények), valamint az általuk foglalkoztatottak számára, illetve éves árbevételükre vonatkoztak 6 idő-keresztmetszetben (1999, 2004, 2007, 2011, 2015 és 2019).

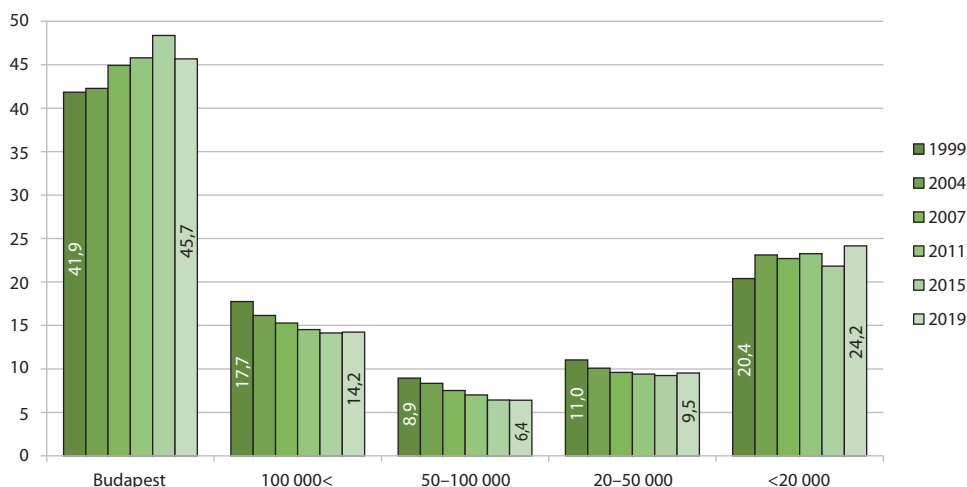
A KSH 2019 végén 266 ezer céget tartott nyilván hazánkban a kreatív gazdaságban, ami az országban működő vállalkozások 31,8%-át tette ki. A kreatív gazdaság vállalatai 958 ezer főnek adtak munkát, ami az összes foglalkoztatott 22,8%-át jelentette. A kreatív cégek összesített árbevétele 2019-ben mintegy 69,6 milliárd euró volt.

A budapesti agglomeráció mint Magyarország egyetlen igazi nagyvárosi régiója mindig is meghatározó szerepet játszott a kreatív gazdaságban. A kreatív és tudásalapú ágazatok koncentrációja (a cégek és foglalkoztatottak száma, az árbevétel) nagyobb fokú a városrégió területén, mint egyébként a főváros súlya a magyar gazdaságban. Míg a budapesti városrégió részesedése az ország összes vállalkozásából 38,5%-ot tett ki 2019-ben, a budapesti agglomerációban működött az ország kreatív cégeinek 48,3%-a, ezek foglalkoztatták a kreatív munkaerő 56,6%-át, s itt képződött a kreatív gazdaság árbevételeinek 64,1%-a.

A kreatív gazdaság alapvetően a városokba települ és *a településhierarchiában elfoglalt hely és a kreatív gazdaságból való részesedés között nagyfokú a korreláció*.¹⁵ Jól mutatja ezt, hogy miközben Budapest és várostérségének részesedése a kreatív cégek és foglalkoztatottak körében, valamint az árbevételek esetében 1999 és 2019 között fokozatosan nőtt, a településhierarchia alacsonyabb szintjein lévő vidéki városok részesedése csökkent (*1. ábra*). Eredményeink ugyanakkor arra utalnak, hogy 2015 óta a kreatív gazdaságban a budapesti agglomeráció további dominanciája mellett lassú decentralizációs folyamatok indultak el a vidéki Magyarországon.

¹⁴ A kreatív gazdaságba az alábbi tevékenységeket soroltuk be: a) *Kreatívipar*: kiadói tevékenység, reklám, hírügyenökségi tevékenység, szoftveripar, média, szórakoztatóipar, design, film, divatipar/ ruházati-, bőr-, szőrme-, ékszeripar. b) *Tudásintenzív ipar*: IKT – TV, telefon, audiovizuális eszközök, számítógépek stb. gyártása, telekommunikációs tevékenység, adatátvitel, adatfeldolgozás; pénzügyi közvetítés, nemzetközi tőzsdei szolgáltatás, nemzetközi biztosítás, piackutatás, auditálás, munkaerő-toborzás, nemzetközi könyvelői tevékenység, adótanácsadás, K+F és felsőoktatás, természettudományos és mérnöki kutatás-fejlesztés, társadalomtudományi és humán kutatás-fejlesztés, felsőoktatás.

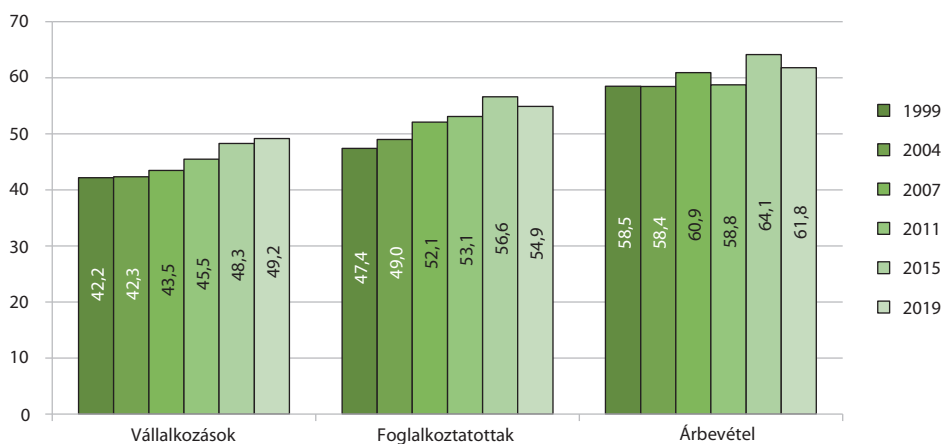
¹⁵ Tamás Egedy – Zoltán Kovács – Balázs Szabó: Changing Geography of the Creative Economy in Hungary at the Beginning of the 21st Century. *Hungarian Geographical Bulletin*, 67. (2018), 3. 288.

1. ábra: A kreatív gazdaságban foglalkoztatottak megoszlása településkategóriánként (1999–2019, %)

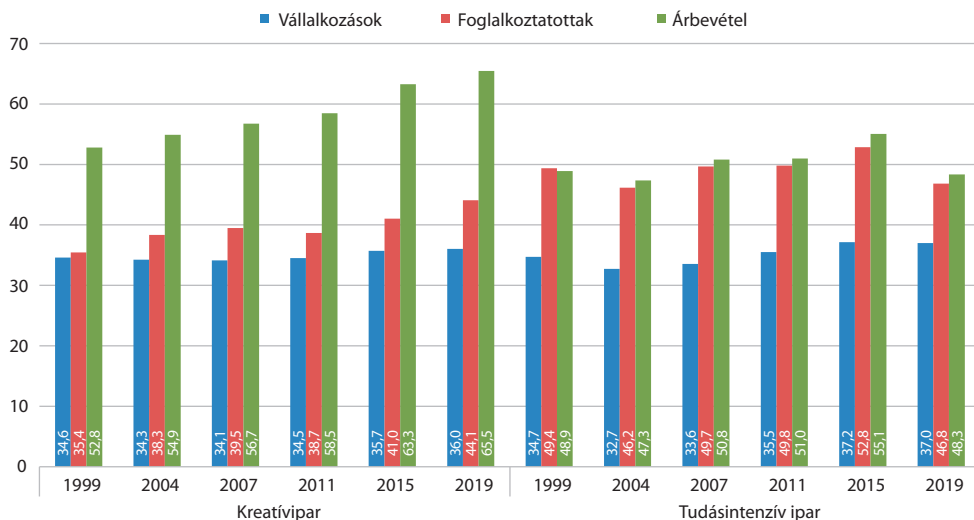
Forrás: KSH Nemzeti Számlák Főosztálya, 1999–2019 alapján a szerző szerkesztése

A budapesti agglomeráció részesedése az elmúlt két évtizedben, a válságok időszakában is folyamatosan nőtt, az adatok tehát a kreatív és tudásintenzív ágazatok növekvő térbeli koncentrációjára utalnak (2. ábra). Az agglomeráción belül természetesen Budapest dominanciája a meghatározó, a magyar kreatív gazdaságban a főváros súlya hosszú távon mind a kreatíviparban, mind a tudásintenzív iparban lassan, de biztosan nő (3. ábra). Az elmúlt években a kreatív iparágak lassú megerősödésének lehetünk tanúi Budapesten és agglomerációjában, a tudásintenzív iparágak szempontjából a városrégió pozíciója a korábbi tendenciákhoz képest labilissá vált.

2. ábra: A budapesti agglomeráció súlya a kreatív gazdaságban (1999–2019, %)

Forrás: KSH Nemzeti Számlák Főosztálya 1999–2019 alapján a szerző szerkesztése

3. ábra: Budapest súlya a kreatív- és tudásintenzív iparban Magyarországon (1999–2019, %)

Forrás: KSH Nemzeti Számlák Főosztálya 1999–2019 alapján a szerző szerkesztése

A kreatív gazdaság egészen belül – a cégek számát tekintve – kiemelkedő a budapesti agglomeráció súlya az infokommunikáció terén (56,7%), míg az alkalmazottak száma alapján a budapesti városrégió meghatározó szerepe főként a jogi és üzleti szolgáltatások terén figyelemre méltó (59,3%). A budapesti nagyvárosi térség részesedése az árbevételt tekintve a pénzügyek terén meghaladja a 93%-ot (1. táblázat). Amennyiben eredményeinket összevetjük korábbi, 2015. évi mutatókkal, a pénzügyi alszektorban dolgozók számának és arányának drámai visszaesését láthatjuk (a foglalkoztatottak részesedése 70,9%-ról 43,0%-ra csökkent), míg jelentős pozitív elmozdulást látunk a jogi és üzleti szolgáltatások és a K+F szektor bevételeiben (az agglomeráció részesedése 60,3%-ról 65,4%-ra, illetve 78,7%-ról 84,7%-ra nőtt). Összességében a budapesti agglomeráció a cégek esetében kismértékben növelte részesedését, a foglalkoztatottak és árbevételek terén viszont csökkent a jelentősége.

1. táblázat: A budapesti agglomeráció részesedése a kreatív gazdaság egyes ágazataiból, 2019

	Vállalkozások	Alkalmazottak	Bevételek
Kreatívipar	48,7	53,8	72,2
Tudásintenzív ipar	49,7	55,7	55,8
Infokommunikáció	56,7	55,4	40,0
Pénzügyek	31,8	43,0	93,3
Jogi, üzleti szolgáltatások	52,6	59,3	65,4
K+F, felsőoktatás	49,4	51,3	84,7
Kreatív gazdaság	49,2	54,9	61,8
Összesen	38,5	41,0	52,4

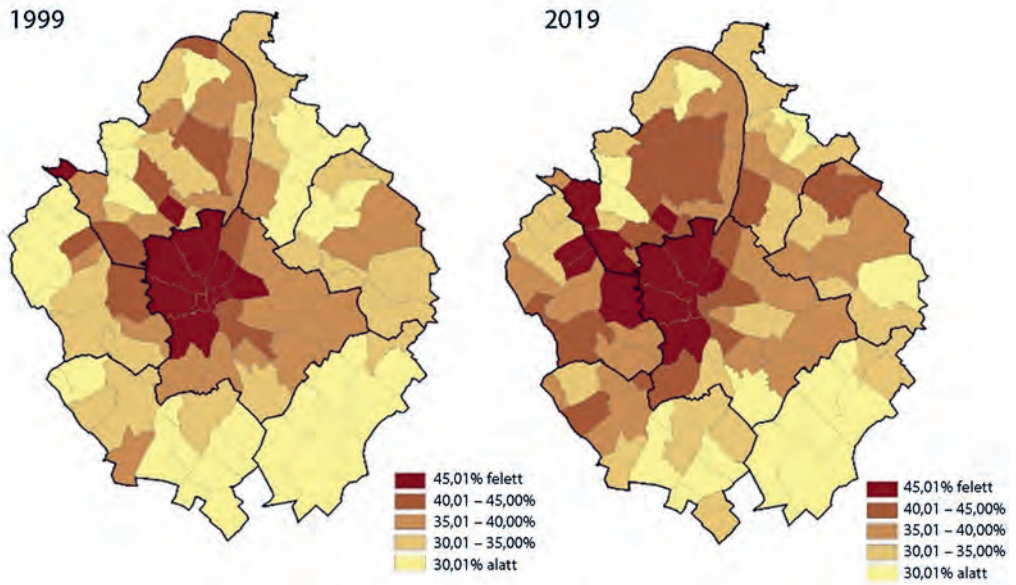
Forrás: KSH Nemzeti Számlák Főosztálya, 2019 alapján a szerző szerkesztése

A budapesti agglomeráció területén 2019-ben a pénzügyi szolgáltatások területén volt a legmagasabb az egy cégre, illetve egy dolgozóra eső bevétel (889 200 euró, illetve 316 400 euró, vagyis az országos átlag 149, illetve 282%-a). Legalacsonyabb egy vállalkozásra jutó mutatót a jogi és üzleti szolgáltatások mutatják (169 700 euró), az egy főre jutó mutató esetében pedig a költségigényesebb K+F és az alacsonyabb jövedelemtermelő képességű, nagy foglalkoztatató felsőoktatásban találkozunk (26 600 euró), amelyek az országos átlag 28 és 23%-ának felelnek meg.

A cégeknek és a cégekben foglalkoztatottak számának, valamint a bevételek abszolút és relatív nagyságának vizsgálatával jól körülhatárolható azon gazdasági ágazatok köre, amelyek húzóágazatként viselkednek a budapesti agglomeráció területén. Mindhárom mutató esetében húzóágazat az „Üzletvezetési és vezetői tanácsadás” (TEAOR’08 kód: 70, például üzletviteli tanácsadás, PR, kommunikáció). A vállalkozások száma szempontjából meghatározó tevékenységek emellett még a „Reklám” (731, például reklámügynöki tevékenység, médiareklám), az „Összetett adminisztratív szolgáltatás” (8211), a „Ruházat, kiskereskedelem” (4771), valamint a „Divat- és formatervezés” (741). A legtöbb kreatív dolgozót az „Üzletvezetési és vezetői tanácsadás” mellett a „Jogi, számviteli, adószakértői tevékenység” (69), „Munkaerőpiaci szolgáltatás” (78, például munkaközvetítés, munkaerő-kölcsönzés), a „Számítógépes programozás” (6201), valamint az „Építésmérnöki tevékenység” (711, például mérnöki tevékenység, műszaki vizsgálat) foglalkoztatják. Utóbbi kettő a legtöbb árbevételt termelő tevékenységek között is fontos szerepet játszik. Árbevételek szempontjából meghatározó tevékenységek még a „Biztosítás, viszontbiztosítás, és nyugdíjalapok” (65), illetve az „Információs szolgáltatás” (63, például adatfeldolgozás, webhosztig, világháló-portál szolgáltatás, hírügynökségi tevékenység).

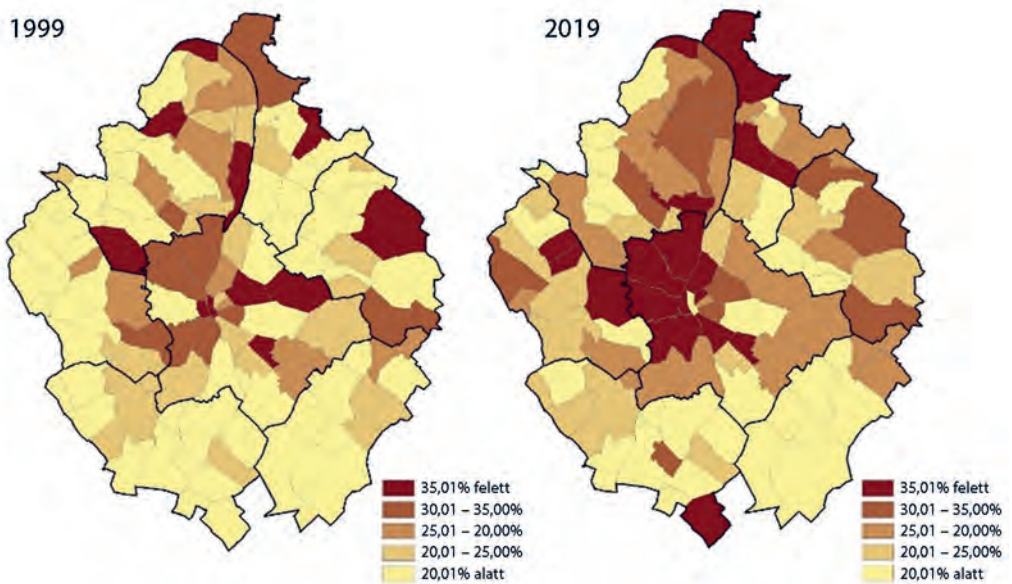
A kreatív gazdaság vállalkozásainak térbeli koncentrációját vizsgálva a budapesti városrégió belül is jelentős különbségeket figyelhetünk meg. A fővároson belül a kreatív-cégek részesedése az összes vállalkozás körében a budai oldal elitkerületeiben a legmagasabb (XII. kerület 51,6%; I. kerület 50,8%; II. kerület 50,0%), míg a külső pesti kerületekben (például Soroksár, Csepel, Rákosok) ettől számottevően elmarad. Az elővárosi övezetben szintén megfigyelhető egy északnyugat–délkeleti polaritás, ami az elmúlt két évtized szuburbanizációs mozgásaival, illetve az elitcsoportok új térfoglalásával hozható összefüggésbe.¹⁶ A 4. és 5. ábra a kreatív-cégek és foglalkoztatottak arányát mutatja a helyi gazdaságban 1999 és 2019 vonatkozásában. Az agglomeráció északnyugati szektorában találhatók azok a települések, amelyekben kiugróan magas a kreatív-cégek aránya: Budajenő (51,6%), Nagykovácsi (49,0%), Telki (48,0%), Pilisborosjenő (47,6%). A városrégió területén a kreatív gazdaság jelentősége és a cégek, foglalkoztatottak és árbevételek összesített súlya alapján az alábbi kerületek és települések emelhetők ki: I., II., VI., XI. és XII. kerületek, illetve Budajenő, Telki, Göd, Budakalász, Csobánka.

¹⁶ Timár Judit: Az agglomerálódástól a szuburbanizációig: „tértermelés” a posztiszocialista Magyarországon. In Csapó Tamás – Kocsis Zsolt (szerk.): *Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon*. Szombathely, Savaria University Press, 2006. 38.

4. ábra: Kreatívcegek aránya a budapesti agglomerációban (1999, 2019)

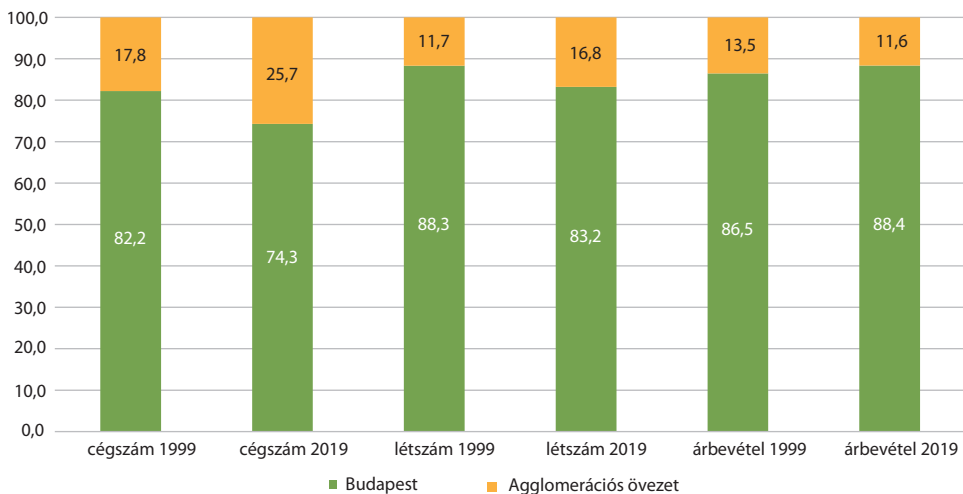
Forrás: KSH Nemzeti Számlák 1999, 2019 alapján a szerző szerkesztése. Kartográfia: Tomka Richárd

5. ábra: Kreatív foglalkoztatottak aránya a budapesti agglomerációban (1999, 2019).

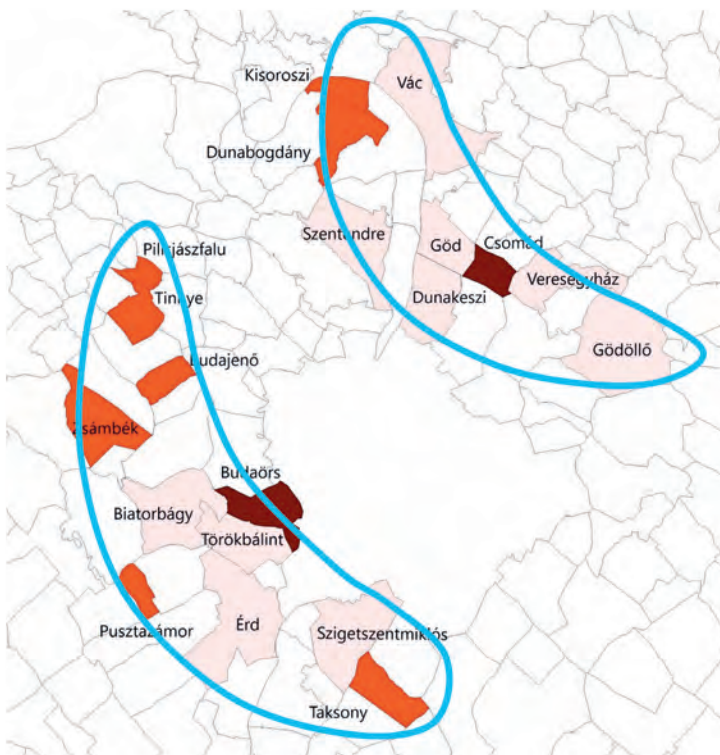
Forrás: KSH Nemzeti Számlák 1999, 2019 alapján a szerző szerkesztése. Kartográfia: Tomka Richárd

A lehetőségek kapujában: úton a kreatív és tudásintenzív Budapest felé

6. ábra: A kreatív gazdaság volumenének megoszlása Budapest és az agglomerációs övezet között (1999, 2019, %)

Forrás: KSH Nemzeti Számlák Főosztálya, 1999–2015 alapján a szerző szerkesztése

7. ábra: Legdinamikusabb kreatív gazdaságú települések az agglomerációs övezetben
Forrás: a szerző szerkesztése

A statisztikai adatok arról tanúskodnak, hogy a budapesti agglomeráción belül az agglomerációs övezet kreatív gazdasága dinamikusabb fejlődést mutat a fővárosinál, illetve a cégek és foglalkoztatottak számában a súlya egyre nagyobb (6. ábra). Az árbevételek vizsgálata arra enged következtetni, hogy a gazdasági racionalitás keretében elsősorban a kevésbé tőkeerős vállalkozások választják telephelyüknek az agglomerációs övezetet (kedvezőbb ingatlanárak és bérleti díjak, kedvezőbb rezsi, ugyanakkor megmarad a Budapesthez közeli kedvező földrajzi fekvés). Az ezredforduló óta különösen dinamikus volt a kreatív gazdaság fejlődése az agglomerációs övezet nyugati és déli szektorában (7. ábra) a Pilisjászfalu–Biatorbágy–Törökbálint–Érd–Taksony-tengely mentén, illetve északon és keleten a Vác–Szentendre–Dunakeszi–Veresegyház–Gödöllő-tengely mentén. Budapesten az abszolút mutatók szempontjából az V., XI. és XIII. kerület, relatív mutatók szempontjából pedig az I., V., VI. és IX. kerület fejlődési dinamikája volt kiemelkedő.

4. A budapesti agglomeráció a kreatívok szemében

4.1. A kreatív munkavállalók és cégek mobilitását befolyásoló tényezők

2006 és 2010 között az ACRE (Accommodating Creative Knowledge in the Enlarged European Union – A kreatív tudás befogadása a kibővített Európai Unióban) nemzetközi kutatás keretében kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerekkel mélyrehatóan tanulmányoztuk a kreatív dolgozók, menedzserek és külföldiek véleményét a budapesti agglomerációról. A kutatás segítségével betekintést nyerhettünk a kreatívok mobilitását és letelepedését befolyásoló legfontosabb személyes, kemény és puha társadalmi és gazdasági tényezőkbe.

Kutatási eredményeink szerint a budapesti agglomeráció területén élő kreatívok esetében a *személyes okok, a személyes kötelékek* (például itt született, családja itt él, baráti kör) játsszák a legfontosabb szerepet abban, hogy miért választották a városrégiót lakóhelyül. A kemény és puha motivációs faktoroktól mindenképpen érdemes elválasztani és külön kezelni a személyes és családi indítékokat. Ezek ugyanis olyan erős motiváló tényezők lehetnek egy nagyvárosi régióba – jelen esetben Budapestre – történő mobilitásban, hogy az érintettek semmilyen egyéb szempontot nem vesznek figyelembe.¹⁷

Amennyiben eltekintünk a személyes motivációtól és kizárólag a kemény és puha telepítő tényezőkre fókuszálunk, elmondhatjuk, hogy a magyar és külföldi kreatív munkavállalók *döntően a kemény gazdasági tényezők miatt érkeznek Budapestre*. Ezek között meghatározó szerepe van a munkalehetőségeknek, illetve a főiskolai és/vagy egyetemi tanulmányoknak. A fenti tényezők a tudásintenzív iparágak képviselőinél egyértelműen nagyobb szerepet játszanak, míg a kreatíviparban dolgozóknál a szórakozási és kulturális lehetőségek sokrétősége rajzolódik ki az átlagosnál fontosabb tényezőként.

¹⁷ Tamás Egedy – Zoltán Kovács: *The Potentials of Budapest to Attract Creativity: The Views of High-Skilled Employees, Managers and Transnational Migrants*. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2009. 16.

A kreatív cégek elsősorban ugyancsak a kemény tényezők mentén választják Budapestet: alapvetően a *piac és a munkaerőpiac mérete miatt* települnek a budapesti agglomerációba. A budapesti agglomeráció egyik legnagyobb erőssége, hogy mind gazdasági, mind társadalmi értelemben egy *kritikus tömeg* (critical mass) összpontosul a városban és vonzáskörzetében, így Budapestnek az ország egyetlen metropoliszaként, a legfejlettebb régió központjaként lehetősége van bekapcsolódni a városok nemzetközi, európai szintű versenyébe. A kreatív gazdaságban a városrégió súlya meghatározó Magyarországon, így a szektorban tevékeny vállalkozások számára helyzeti előnyt jelent a budapesti jelenlét.¹⁸ Az országban itt található a legtöbb gazdasági vállalkozás, összességében az átlagosnál lényegesen jobb az infrastruktúra (például irodapiac kínálata, modern irodaházak), így a helyi cégek – köszönhetően a nagyobb piacnak, a nagyobb keresletnek és a megrendelők számának – előnyös pozícióban vannak a vidékiekkel szemben.¹⁹

A menedzserek egybehangzó véleménye szerint a puha tényezők közül az *informális kapcsolatok meghatározó szerepet játszanak* a magyar gazdaságban, így a vállalkozások sokat profitálhatnak a fővárosi jelenlétből. Emellett megemlíthetjük, hogy Budapesten és környékén általában magasabb színvonalú jogi, pénzügyi, kereskedelmi, logisztikai stb. szolgáltatásokat vehetnek igénybe a vállalkozások.

A kreatív és tudásintenzív ágazatokban dolgozó szakemberek városon és agglomerációs zónán belüli letelepedését meghatározó legfontosabb motiváló tényezők ugyancsak a kemény faktorok köréből kerülnek ki: meghatározó a *lakás ára, a lakás mérete és a tömegközlekedés elérhetősége*. A döntési folyamatban a puha tényezőket is mérlegetlik, ezek közül a *lakókörnyezet minősége és atmoszférája* a legfontosabbak. A lakás és lakhatás tehát – végzettségtől és munkahelytől függetlenül – kitüntetett szerepet játszik a lakóhelyválasztásban, amit gyakorlatilag csak az anyagi lehetőségek befolyásolnak.²⁰

A városrégióba irányuló mobilitásban az életkornak meghatározó szerepe van. Budapestről megállapíthatjuk, hogy elsősorban a fiatalok számára nagy vonzerejű. Erős a városrégió népességmegtartó ereje, azaz aki egyszer beköltözött, ritkán akar onnan el-, illetve továbbköltözni. A fiatalabbak inkább a kemény tényezők mentén választják lakóhelyüknek a városrégiót (tanulmányok a fővárosban, munkahely és munkalehetőségek miatti költözés), míg a puha faktorok (például természeti környezet elérhetősége) inkább az idősebb, 45 év fölötti korosztályoknál jelenik meg lakóhelyválasztási preferenciaként. A belváros lakóhely szempontjából a kreatív osztály bizonyos rétegei (elsősorban a kreatíviparban dolgozó fiatalok) számára jelent célterületet.²¹ A belváros tehát ha nem is általában az egész kreatív osztályt, de annak számos képviselőjét jelenleg is erősen vonzza.

¹⁸ Balázs Lengyel – Bence Ságvári: Creative Occupations and Regional Development in Hungary: Mobility of Talent in a One-centred Transition Economy. *European Planning Studies*, 19. (2011), 12. 2073–2093.

¹⁹ Gajzágó Éva Judit – Gajzágó Gergő: Az innováció finanszírozásának lokális vetülete. *Területi Statisztika*, 59. (2019), 1. 69–96.

²⁰ Egedy–Kovács (2009): i. m. 24.

²¹ Zoltán Kovács et al.: *Everyday Life and Attitude of Creative People in the Budapest Metropolitan Region: Understanding the Attractiveness of the Metropolitan Region for Creative Knowledge Workers*. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2008. 9.

A munkaadók és menedzserek a cég városrégió belüli telephelyválasztása során *elsősorban kemény tényezőket mérlegelnek*. Ezek között vezető helyen szerepel az *iroda ára, mérete és infrastruktúrája*, valamint az *iroda jó megközelíthetősége és közlekedési kapcsolatai*. A megkérdezett menedzserek véleménye szerint a városrégió területén az irodapiac megfelelő választékot nyújt, azonban jelentős árszínvonalbeli különbségek vannak Budapest és az agglomeráció között, így az iroda bérleti díja (vagy ára) telephelyválasztáskor fontos limitáló tényező a kisebb és tőkeszegényebb vállalkozások számára. Az infrastruktúra szempontjából a modern irodaházakban (például Infopark) már figyelembe veszik a sokáig dolgozó munkaerő szükségleteit is, így fitnesztermek, masszázsszalonok, bevásárlási lehetőségek is elérhetők, ami az első irodaházak felépülésekor még nem volt szempont. Az ilyen ipari parkok vonzzák a fizetőképes keresletet, elsősorban a tőkeerős közép vállalatokat.

A gazdasági szektorok és ágazatok számára az irodapiaci kínálat mellett további legfontosabb telepítő tényezők a *közlekedés, a tömegközlekedés*, illetve ezekhez kapcsolódóan az *elérhetőség* és megközelíthetőség. Kivétel nélkül minden vállalkozás figyelembe veszi ezeket a telephelyválasztás során, bár a különböző méretű cégek esetében eltérő szerepet játszanak. A cég méretének növekedésével egyre kevésbé érzékeny arra a vállalkozás, hogy honnan járnak be a dolgozók. Különös hangsúllyal szerepel viszont a telephelyválasztási folyamatban a menedzseri réteg lakóhelye. A telephelyválasztás során *az iroda környezete egyre fontosabb szempontként jelenik meg*.

Röviden érdemes szót ejtenünk még a *klaszterosodásról*, amelynek egyelőre nincsenek nagy hagyományai az agglomeráció területén, bár jelei már mutatkoznak. A klaszterosodás folyamatát, illetve a klaszterosodás jelentőségének felismerését és tudatosulását a vállalkozások vezetői rétegében eddigi vizsgálatainkkal nem sikerült egyértelműen kimutatnunk Budapesten. Az egyes szektorok és ágazatok klaszterosodása eltérő mértéket mutat a városrégió területén. Egyes alszektorokban (például IT) láthatók a klaszterosodás jelei (például Graphisoft Park, Infopark), bár egyes szakemberek véleménye szerint ez inkább mesterségesen generált folyamat, semmint természetes fejlődési irány. Ugyanakkor például az üzletvezetési és vezetési tanácsadásban klaszterosodás nem tapasztalható, míg a film-, videó- és moziszolgáltatásokkal összefüggő tevékenységek terén egyfajta „antiklaszteresedés”, széttagolódási folyamat játszódik le a menedzserek véleménye szerint.

4.2. Budapest erősségei és gyengeségei a kreatívok szerint

Budapest erősségei és gyengeségei a kreatív gazdaságban dolgozó munkavállalók és menedzserek véleménye szerint az alábbiak szerint foglalhatók össze:

Budapest esetében a városrégió legfontosabb erősségei: a) *munka- és karrierlehetőségek*, amelyek a hazai és külföldi munkavállalók számára rendkívül vonzóak; b) *a kulturális élet magas színvonala, a szabadidős, sportolási és szórakozási lehetőségek*; c) *szolgáltatások, kereskedelmi hálózatok, gasztronómia*. A puha faktorok közül a lakóhelyi

környezet, a magas színvonalat és minőséget is hordozó lakónegyedek, a város földrajzi fekvése, valamint a városra jellemző *kulturális miliő* emelhetők ki. A város előnyei a megkérdezett menedzserek többségnek véleménye szerint elsősorban a nagyváros nyújtotta *szolgáltatásokhoz* köthetők. Budapest területén, mint a nagyvárosokban általában, magasabb színvonalúak a szolgáltatások és szélesebb a kínálat. A főváros meghatározó szerepet játszik az ország kulturális életében, a kulturális iparágak nagyon erősen reprezentáltak a budapesti agglomeráció területén. Budapest a kulturális szolgáltatások terén rendelkezik a legkedvezőbb pozíciókkal. Budapest erősségeként értékelhető az is, hogy *lakónegyedek* tekintetében rendkívül sokszínű a város, a letelepedni szándékozó személyek és vállalkozások széles választékából válogathatnak.²²

A városrégio legnagyobb gyengeségei között a kemény faktorok közül *a magyar adózási rendszert emelik ki a kreatívok*. Emellett *a magas megélhetési költségeket* is feltétlenül meg kell említenünk, mivel mindhárom célcsoport véleménye szerint a fizetésekhez képest nagyon drága az élet Magyarországon, illetve Budapesten. A puha faktorok közül a *levegőszennyezést, a szennyezett környezetet és a zajt* említhetjük első helyen. Az *épített környezet elhanyagoltságát* és a *nagyvárosi életminőség romlását* fontos limitáló tényezőnek látják a kreatívok. A külföldi szemével nézve a város nagyon szép, és vonzza a turistákat, az ideérkezők épülő várost látnak, ugyanakkor az itt élők számára inkább nehezen élhető nagyvárosról van szó. A budapesti agglomeráció területén a kreatív menedzserek véleménye szerint a fejlődés egyik legnagyobb gátja a *közlekedés és a tömegközlekedés helyzete*, a legrosszabb feltételeket a város egyértelműen ezen a téren nyújtja. A gépjárművek számához viszonyítva jelenleg nagyon kevés parkolóház és parkolóhely áll rendelkezésre, a metropolisz gyakorlatilag a rendszerváltozás óta küzd a parkolási probléma megoldásával, mindeddig sikertelenül. A főváros gyengeségei között *a tolerancia*, a másság elfogadásának és a társadalom nyitottságának az alacsony szintje előkelő helyen szerepelnek. Elsősorban a menedzserek és külföldiek véleménye szerint Magyarországon rendkívül *alacsony a politikai kultúra színvonala*. Kedvezőtlen helyzetet teremt az *adminisztráció és a bürokrácia* feleslegesen magas szintje is. Legfontosabb eredményeinket a 2. táblázatban található SWOT-analízis segítségével foglalhatjuk össze.

2. táblázat: A budapesti agglomeráció SWOT-analízise a kreatív dolgozók és menedzserek véleménye alapján

Erősségek	Gyengeségek
Budapest súlya és szerepe a nemzetgazdaságban	A közlekedés és tömegközlekedés helyzete
Kedvező pozíció a kreatív gazdaságban	Együtműködés hiánya a helyi gazdaság szereplői között
Kedvező munkaerőpiaci helyzet, munka- és karrier-lehetőségek	Gyenge és nem adekvát klaszteresedési folyamat
Magas színvonalú szolgáltatások	Helyi vállalkozók stratégiai gondolkodásának gyengeségei, üzleti stratégiák hiánya
Kedvező irodapiaci kínálat	Menedzserek passzivitása és defenzív viselkedése a helyi gazdaságban
Lakónegyedek változatossága	Zöldterületek mennyisége és minősége

²² Tamás Egedy – Zoltán Kovács: The Capacity and Potentials of Budapest to Attract Creative Economy. *Hungarian Geographical Bulletin*, 58. (2009), 4. 288.

Lehetőségek	Veszélyek
Földrajzi helyzet	A nemzetgazdaság mérete, teljesítőképessége és nyitottsága
Egyes kreatív és tudásintenzív ágazatok látványos fejlődése	Politikai légkör és kultúra, bürokrácia, gazdasági szabályozás problémái
A budapesti agglomeráció vonzereje a hazai munkaerőpiacon	A köz- és felsőoktatás rendszerszintű problémái
Cégek és vállalkozások koncentrációja	Nagyfokú specializáció a KKV-szektorban
Felsőoktatás koncentrációja	A képzett és gyakorlott munkaerő árszínvonala
	Az állami támogatások szerepe egyes ágazatok fejlődésében
	Az informális kapcsolatokhoz köthető korrupció veszélye
	A szociális problémák, feszültségek és intolerancia növekvő szintje

Forrás: a szerző szerkesztése

5. Javaslatok a kreatív gazdaság fejlesztéséhez

A kreatív munkavállalók és munkaadók körében végzett többéves kutatásaink alapján megfogalmaztuk azon szakmai javaslatainkat, amelyek a kreatív gazdaság további fejlődését elősegíthetik Budapesten. A gazdasági, az épített és a társadalmi környezetet érintő fejlesztések nagyban hozzájárulhatnak a város versenyképességének a javításához.

A gazdasági környezetet érintő legfontosabb javaslatok közül kiemelhetjük, hogy Budapest „imázsában” mindenképpen sokkal jobban kell kommunikálni azt a komplex és differenciált sokféleséget, amelyet a város nyújt. Ez vonzó lehet a turistáknak és a kreatív szakmákban dolgozóknak egyaránt. Változtatni kell Budapest kommunikációs stratégiáján. Budapestnek újra kell pozicionálnia magát az európai városok versenyében, kihangsúlyozva azokat az elemeket és tényezőket, amelyekben tényleg valós potenciálokkal rendelkezik a város. Fontos kérdés az is, hogy a kiváló adottságokkal rendelkező kulturális gazdaságot fejleszti a város további forrásokkal elősegítve a fejlődését, vagy más kreatív, illetve tudásintenzív ágazatok fejlesztését fogja előnyben részesíteni a jövőben. Amennyiben a kulturális iparágakra helyezi a város a hangsúlyt, a kínálatot szélesíteni kell. Viszonylag nagy a kínálat a fiatalabb korosztályok számára, ugyanakkor korlátozottabbak a lehetőségek a középkorú és idősebb korosztályok számára. A statisztikai adatok arra utalnak, hogy a tudásintenzív iparágak jövedelmezőképessége messze meghaladja a kreatív iparágakét. Fejlesztésük tehát gazdasági értelemben mindenképpen indokoltabb. Az ország és a főváros gazdasága kevésbé támogatja a külföldi, betelepülni akaró és itt céget alapító, vállalkozni akaró kreatív munkaerőt. A rendszer nincs megfelelően felkészülve a külföldiek fogadására, illetve sem az ország, sem a főváros nem használja ki a külföldi kreatívokban rejlő lehetőségeket. Érdemes lenne erősíteni a sok éve itt élő, dolgozó és családot alapított külföldi állampolgárságú kreatívak részvételét a helyi gazdaságban.

Az épített környezetet érintő javaslatok között fontos kiemelnünk, hogy modernizálni kellene a közterületeket, a közterek tervezésére és átalakítására érdemes lenne interdiszciplináris csoportokat létrehozni, amelyben a különböző kreatív foglalkozások

képviselői (például művészek) is helyet kaphatnának. Budapesten ki lehetne alakítani egy olyan közterületet is, ahol az összes kreatív szakma képviselője dolgozhatna és árusíthatna egy helyen. Így egymást inspirálva és segítve hoznák létre művészi „termékeiket”. A különböző generációk számára olyan élő, funkciójukat jól ellátó közösségi tereket, találkozóhelyeket lenne érdemes kialakítani a közterületeken, amelyek vizuálisan is élénkítik a várost. Mindenképpen javítani kellene a közösségi közlekedés helyzetén, össze kell hangolni egymással a különböző hálózatokat, javítani kell a közlekedési hálózat integráltságán (például vasúti és elővárosi vasútvonalak összekapcsolása).

A *társadalmi környezetet érintő javaslatok* között első helyen kell megemlítenünk, hogy Budapest jövőbeli fejlődését és versenyképességét társadalmi szempontból a tolerancia alacsony szintje hátrányosan befolyásolja. Az állam vagy a fővárosi önkormányzat hosszú távú stratégiát és programot dolgozhatna ki a szélsőséges nézetek terjedésének kezelésére. Az intolerancia szintjének csökkentése érdekében a gyermekeket és a fiatalokat érzékenyíteni lehetne, természetesen a nemzeti értékek hangsúlyozásával és szem előtt tartásával. A magasan képzett kreatívok Magyarországra telepedésének gazdasági és kulturális előnyei is lehetnek. A külföldi magasan képzett kreatívok bevándorlását és letelepedését segíteni lehetne egy mentori rendszer felállításával, amely az ideérkező magasan képzett külföldieket segíti a mindennapokban, beilleszkedésben és letelepedésben.

Összegző gondolatok

A rendszerváltozás után a gazdaság nemzetköziesedésének, a külföldi működő tőke beáramlásának, valamint a multinacionális vállalatok megjelenésének köszönhetően felgyorsult a gazdasági fejlődés Magyarországon. A sok szempontból a fordista tömegtermeléshez hasonlatos államszocialista gazdaság romjain egy szolgáltatásokon alapuló, rugalmas tőkefelhalmozás szilárdult meg, miközben a munkamegosztás új térbeli rendje jött létre. Az 1990-es évek közepétől hazánk gazdasága gyors ütemben modernizálódott, s 2000 után a kreatív gazdaság fejlesztése egyre jobban a nemzeti, regionális és helyi gazdasági stratégiák középpontjába került. A kreatív gazdaság megerősödött Magyarországon és Budapesten, s különösen a tudásintenzív iparágak előretörése volt látványos az elmúlt két évtizedben. A fenti folyamatnak köszönhetően Budapest szerepe felértékelődött és a budapesti agglomeráció súlya jelentősen nőtt a magyar kreatív gazdaságon belül, amit a válságok sem voltak képesek érdemben megtörni.

A kreatív gazdaság megerősödése hazánkban újfajta területi egyenlőtlenségeket gerjesztett. A kreatív gazdaság növekvő térbeli koncentrációja miatt a tradicionális nyugat-keleti lejtőt a gazdaságban egyre inkább a Budapesttől való távolság váltja fel.²³ A korábbi centrum-periféria, fejlett-elmaradott relációk tehát már nem elsősorban térségi szinten, hanem a településhierarchián belül jelentkeznek. A kreatív gazdaság aktívan alakítja

²³ Egedy Tamás: *A kreatív gazdaság városföldrajza a budapesti agglomeráció példáján*. Budapest, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, 2021. 74.

és átformálja Budapest földrajzi környezetét, aminek köszönhetően az ezredforduló óta fokozatosan átalakult Budapest társadalma, gazdasága, és nem utolsósorban a város fizikai környezete és térbeli megjelenése. A nagyvárosi kötődésben a hagyományos közgazdasági tényezők (agglomerációs tényezők, klaszterek) mellett a városi terekhez köthető előnyök (kulturális diverzitás, szabadidős terek és személyes kapcsolatrendszerek széles kínálata) éppúgy szerepet játszanak, mint a történelmi múlt.

A versenyképességre fókuszáló neoliberális városfejlesztési politika infrastruktúra-fejlesztéseivel elősegítette a kreatív gazdaság térbeli koncentrációját és fejlődését a budapesti agglomeráció területén. Mindazonáltal kiélezte a térbeli egyenlőtlenségeket és az elmúlt három évtizedben annyi negatívumot hozott a felszínre és annyira ellentmondásos volt, hogy a hozzá fűzött reményeket végső soron nem váltotta be. Napjainkban a városrégió, Budapest belső területei és a város közigazgatási határain túli területek megannyi társadalmi, gazdasági és nem utolsósorban politikai problémával küzdenek. A városon belüli és a város körüli fejlődésben nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a helyi szükségletekre és igényekre, amihez kiváló lehetőséget nyújtana a még rendelkezésre álló tartalék területek és barnamezős területek körültekintő fejlesztése. A város újragondolásával, egy újragondolt város felépítésével, illetve ebben a folyamatban a kreatív gazdaság nyújtotta előnyök aktívabb és sikeresebb kihasználásával valóra válhatnának a korábbi évtizedek egyelőre megvalósulatlan városfejlesztési célkitűzései.

Köszönetnyilvánítás

A könyvfejezet az NKFIH K128717 számú „Progresszív városföldrajz – A városverseny meghatározó tényezői Magyarországon” projekt támogatásával készült.

Felhasznált irodalom

- Csomós, György – Lengyel Balázs: Mapping the Efficiency of International Scientific Collaboration Between Cities Worldwide. *Journal of Information Science*, 46. (2020), 4. 575–578. Online: <https://doi.org/10.1177/0165551519842128>
- Egedy Tamás: *A kreatív gazdaság városföldrajza a budapesti agglomeráció példáján*. Budapest, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, 2021.
- Egedy, Tamás – Kovács Zoltán: *The Potentials of Budapest to Attract Creativity: The Views of High-Skilled Employees, Managers and Transnational Migrants*. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2009.
- Egedy, Tamás – Kovács Zoltán: The Capacity and Potentials of Budapest to Attract Creative Economy. *Hungarian Geographical Bulletin*, 58. (2009), 4. 281–294.
- Egedy, Tamás – Kovács Zoltán – Szabó Balázs: Changing Geography of the Creative Economy in Hungary at the Beginning of the 21st Century. *Hungarian Geographical Bulletin*, 67. (2018), 3. 275–291. Online: <https://doi.org/10.15201/hungeobull.67.3.5>
- Florida, Richard: The Flight of the Creative Class: The New Global Competition for Talent. *Liberal Education*, 92. (2006), 3. 22–29.

- Gajzágó Éva Judit – Gajzágó Gergő: *Az innováció finanszírozásának lokális vetülete. Területi Statisztika*, 59. (2019), 1. 69–96. Online: <https://doi.org/10.15196/TS590104>
- Glaeser, Edward L. – Joshua D. Gottlieb: The Wealth of Cities: Agglomeration Economies and Spatial Equilibrium in the United States. *Journal of Economic Literature*, 47. (2009), 4. 983–1028.
- Hartley, John: Creative Industries. In Hartley, John (szerk.): *Creative Industries*. Carlton, Blackwell, 2005. 1–40.
- Kézai Petra Kinga – Rechnitzer János: A kulturális és kreatív ipar társas vállalkozásainak teljesítménye a magyar nagyvárosokban, 2008–2018. *Területi Statisztika*, 62. (2022), 2. 218–248. Online: <https://doi.org/10.15196/TS620204>
- Kovács, Zoltán – Egedy Tamás – Földi Zsuzsa – Keresztély Krisztina – Szabó Balázs: Budapest: *From State Socialism to Global Capitalism. Pathways to Creative and Knowledge-Based Regions*. ACRE Report 2.4. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2007.
- Kovács, Zoltán – Egedy Tamás – Földi Zsuzsa – Keresztély Krisztina – Szabó Balázs – Balogi Anna: *Everyday Life and Attitude of Creative People in the Budapest Metropolitan Region: Understanding the Attractiveness of the Metropolitan Region for Creative Knowledge Workers*. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2008.
- Kovács Zoltán – Egedy Tamás – Szabó Balázs: A kreatív gazdaság földrajzi jellemzői Magyarországon. *Tér és Társadalom*, 25. (2011), 1. 42–62. Online: <https://doi.org/10.17649/TET.25.1.1772>
- Lengyel, Balázs – Ságvári Bence: Creative Occupations and Regional Development in Hungary: Mobility of Talent in a One-centred Transition Economy. *European Planning Studies*, 19. (2011), 12. 2073–2093. Online: <https://doi.org/10.1080/09654313.2011.633825>
- Lukovich Tamás: A kulturális gazdaság és Budapest – úton egy lehetséges jövőképhez. In Enyedi György (szerk.): *A magyar városok kulturális gazdasága*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ, 2005. 55–74.
- Mészáros Rezső – Boros Lajos – Nagy Erika – Nagy Gábor – Pál Viktor: *A globális gazdaság földrajzi dimenziói*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2010.
- Musterd, Sako – Marco Bontje – Caroline Chapain – Kovács Zoltán – Allen Murie: *Accommodating Creative Knowledge. A Literature Review from a European Perspective*. Amsterdam, AMIDSt, University of Amsterdam, 2007.
- Pratt, Andy C. – Thomas A. Hutton: Reconceptualising the Relationship Between the Creative Economy and the City: Learning from the Financial Crisis. *Cities*, 33. (2012). 86–95. Online: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2012.05.008>
- Scott, Allen J.: Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions. *Journal of Urban Affairs*, 28. (2006), 1. 1–17. Online: <https://doi.org/10.1111/j.0735-2166.2006.00256.x>
- Timár Judit: Az agglomerálódástól a szuburbanizációig: „tértermelés” a poszt szocialista Magyarországon. In Csapó Tamás – Kocsis Zsolt (szerk.): *Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon*. Szombathely, Savaria University Press, 2006. 35–51.